

YANYANA
TÜRKİYE’NİN HER YERİNDE

Çocuk... Sadece ‘Çocuk’.

**YanYana Projesi
Savunuculuk Konferansı**

12 Nisan 2022

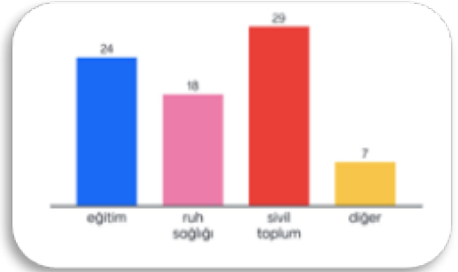
Birey ve Toplum Ruh Sağlığında İZ Derneği (Bir İZ), toplumsal barışa hizmet edecek önleyici ruh sağlığı hizmetlerinin okullardan cezaevlerine, özel sektör kurumlarından sivil toplum örgütlerine toplumun her kesimi tarafından erişilebilir olması hayali ve umuduyla 2013 yılında kuruldu. Kuruluşundan bu yana, kadın, çocuk ve mülteciler başta olmak üzere bireyi ve toplumu güçlendirmeyi merkeze alan projeler geliştiriyor, eğitsel kutu oyunları, materyaller ve programlar üretiyor. Geliştirdiği ürünleri daha fazla faydalanıcıya ulaştırabilmek ve böylece çarpan etkisi yaratabilmek amacıyla, özellikle sosyal dezavantajlı gruplarla çalışan öğretmen, sağlık personeli ve sivil toplum üyeleri gibi kilit paydaşlara yönelik eğitimler ve kapasite güçlendirme faaliyetleri yürütüyor. Kamu, sivil alan ve özel sektör işbirlikleriyle gerçekleştirdiği kapsayıcı ve disiplinler arası projelerle toplumun ruh sağlığına duyarlı yaklaşımların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için çalışıyor.

Geçici koruma statüsündeki çocukların sosyal uyumlarını ve iyilik hallerini artırma hedefiyle, **Bir İZ Derneği** olarak **AB Demokrasi ve İnsan Hakları İçin Avrupa Aracı** desteği ve **Milli Eğitim Bakanlığı** iş birliğiyle yürüttüğümüz **YanYana Projesi** kapsamında 12 Nisan 2022, Salı günü çevrimiçi bir savunuculuk konferansı gerçekleştirdik.

400'ün üstünde başvuru alan konferansa 300'e yakın kişi katıldı. Açılış oturumuna katılan katılımcıların yaşadıkları illerin, çalıştıkları alan ve kurumların dağılımına bakacak olursak;

Konferans Programımız aşağıdaki gibiydi:

10.00-10.30	Açılış Konuşmaları
10.30-10.45	Keynote Konuşması: Göç ve Çocuk
11.00-12.00	Eğitim ve Ruh Sağlığı Perspektifinden Savaş
Mağduru Çocuklar
	- Eğitimde Güncel Durum ve Hizmetler
	- Göçün Ruh Sağlığına Yansımaları
	- Okulda Ayrımcılık ve Etkileri
	- Pandeminin Etkileri
12.30-13.15	Derinleşme Oturumları (Paralel)
	- Bir Çözüm Önerisi Olarak Kapsayıcı Eğitim
	- Mülteci Çocuklarla Travma Çalışma
	- Göç ve Çocuk İşçiliğı
13.30-14.00	İlhamlanma Oturumları (Paralel)
	- Psikososyal Destek ve Sosyal Uyum
	- Çocuk İçin Oyun
	- Toplum Merkezleri
	- Dijital Oyunlar
	- 'Dil'siz Örnekler
14.00-15.00	Arama Çalışması: Daha İyisi İçin Yan Yana
15.15-15.30	Kapanış

Konferans, YanYana Projesi'nin paydaşları Bir İZ Derneği, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan temsilcilerin açılış konuşmalarıyla başladı.

Açılış Konuşmalarından Kısa Kısa...*

Özlem Mumcuoğlu

Bir İz Derneği

".....Eğitilirmize katılan 700'den fazla rehber öğretmen bu sene YanYana kapsamında ulaştığı çocuklardan bahsetmiyoruz sadece; tecrübelerimizden biliyoruz ki o rehber öğretmenler, onların eğitim verdiği sınıf öğretmenleri yıllarca ellerindeki o kitabı, programı, filmi kullanacak, kutu oyununu oynatacaklar. Yani çarpan etkisi ile kim bilir kaç çocuğa ulaşacağız. Hep öyle de oldu. Yıllar içerisinde başka başka projelerde de başka başka kurumlarda da sivil toplumda bu tür projeler ölmüyor..... YanYana projemizin yolculuğu sona ermek üzere. İyi bir seyahat ettiğimizi umuyoruz, biz mutluyuz bundan. Buradan proje ekibine, Milli Eğitim Bakanlığı'na ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu'na, destek olan herkese tekrar teşekkür ederim."

Stefano Calabretta

AB Türkiye Delegasyonu

".....Öğretmenlerin eğitilmesine özellikle önem veriyoruz, ki böylece öğretmenler aracılığıyla öğrencilere iyi planlanmış ve yapılandırılmış psikososyal destek programlarımızı ulaştırabilelim. Milli Eğitim Bakanlığı ile yaptığımız iş birliği burada çok önemli çünkü bu iş birliği erişilebilirliği ve sürdürülebilirliği sağlıyor. Mülteci çocuklara yönelik yürüttüğümüz çalışmalarımızda, erişilebilirlik ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında Bakanlığın rolünün ne kadar önemli olduğunu deneyimledik... Avrupa Birliği ayrıca Türkiye'deki Mülteciler için AB Mali Yardım Aracı üzerinden mültecilere 3 + 3 + 3 milyar Euro'luk, daha geniş bir destek sağlıyor. En iyi pozitif sonuçlar, insan hakları için çalışan kurumların birlikte, dayanışma içinde çalışmasıyla alınacaktır..."

* Bu rapordaki tüm metinler, sunum konuşmalarının yazılı metne dönüştürülmesi yöntemiyle hazırlanmıştır.

Serap Erdeğer

Milli Eğitim Bakanlığı

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

".....Projenin ilk uygulamasının çıktılarını bize projenin, keyifli bir eğitim programı ile çocukların duygularını ifade edebilmeleri, beraber olabilme, birlikte başarabilme, empati kurma, birbirini anlama noktasında ne kadar önemli bir katkıda bulunduğunu gösterdi. Dolayısıyla genel müdürlük olarak kayıtsız kalamazdık bu güzel çalışmaya. Bir İZ Derneği'nin Avrupa Birliği'nden 2. kez aldığı hibe desteğiyle bu defa 10 ilde, kapsamlı bir şekilde yürüttüğü ve Türkiye'nin her yerinde "YanYana" dediği projenin Bakanlığımıza bağlı ilkokul ve orta okullarda uygulanabilmesi için kolaylaştırıcı olmaya çalıştık; elimizden geleni yaptık. Alandan uzmanların değerli katkılarıyla hazırlanan psiko eğitim programları var bu projede. Bu içeriklere ve uygulama süreçlerine bakanlık tecrübelerimizi yansıtmaya çalıştık. Aslında geçici koruma statüsündeki Suriyeli öğrencilerin sosyal uyumunu desteklemek yolu ile okula devamlarını sağlamak için 'YanYana' dediğiniz bu projede bir sivil toplum örgütü olan Bir İZ Derneği ile Bakanlığımız da yan yana gelmiş oldu. Biz bundan dolayı çok mutlu olduk. Bundan sonraki başka çalışmalarda da yan yana olmayı umut ediyoruz....."

Prof. Dr. Pınar Uyan Semerci göç ve çocuk temalı konuşmasıyla zihinlerimizde yeni pencereler açtı. Bu raporda sadece satır başlarını paylaştığımız konuşmanın tümüne youtube hesabımızdaki konferans kaydından ulaşabilirsiniz.

Prof. Dr. Pınar Uyan Semerci

İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç

Çalışmaları Uygulama ve

Araştırma Merkezi

Bugünün Türkiye'sinde göçü ve çocuğu konuşurken, çok spesifik referanslarla konuşuyoruz belki ama çok evrensel bir şeyden bahsediyoruz... Göç sadece bir risk, bir güvenlik sorunu değil. Aksine insanların birbirleriyle farklılıklarla beraber yaşama açısından zenginliği içeren önemli bir deneyim. İnsan öyküsü... Hepimizin öyküsünde var. Şu anki iklim değişikliği nedeniyle de olmak üzere çok yakın zamanda hepimiz parçası olabiliriz bu süreçlerin. Bunu neden önemsiyorum; çünkü "ötekinin öyküsü" gibi çerçeveleniyor. Oysa hepimizin, hepimizin çocuklarının yaşayabileceği, her birimizin de bunun bir parçası olduğu, kendi aile tarihimize baktığımızda da, belki de gelecekte kişisel deneyimlerimizin parçası olacağı bir süreç.

Çocuk tanımına baktığımızda ne anlıyoruz? Kimi çocuk olarak algılıyoruz? 0-18 yaş arası çocuk kabul ediyoruz; gerçek hayatta da gerçekten böyle mi algılıyoruz? Yine bizden farklı olanı, öteki olarak gördüğümüz grupların, mülteci gruplarının çocuklarını yaşlıları ile, veya hayatlarını, problemlerini kendi çocuklarımızla bir mi tutuyoruz? Benim için en temel noktalardan biri; kendi çocuklarımız için hayal ettiğimiz geleceği, kendi çocuklarımızın eğitimi için, onların gelecekte yaşayacakları hayatlarına dair çizdiğimiz perspektifi toplum içinde var olan tüm çocuklar için hayal edebilme mevsusu.

Herkes kendi çocuğunu, yakınındaki ve çevresindeki çocuğu gözbebeği gibi görürken içinde bulunduğumuz toplumda "öteki"leri, çok daha zor, çok daha dezavantajlı, belki de önemli bir terim olarak altını çizmek isteyeceğim kesişimsel olarak farklı farklı kırılganlıklara sahip grupların çocuklarının ne durumda olduklarını dert ediniyor muyuz? Bununla ilgili temel sorunlara dair bir çözüm geliştirmek adına kendimizi de sorumlu hissediyor muyuz?

Bugünkü aktarılan proje çok heyecan verici; çünkü hem ulusal, hem yerel, hem kamunun yanında durduğu bir proje ve bir biçimde uzun vadede çocuğun üstün yararını gözetir bir ortamın yaratılması için çok ciddi bir iş birliğini içeriyor. Ve bizim, sahip olduğumuz farklı şapkalarla her birimizin böylesine etik bir duruşla bugünü okuyor olmamız gerekiyor...

Öyle bir dönemden, öyle üst üste binen zorluklardan geçiyoruz ki, daha pandemi döneminin belki yaşadığımız bütün o etkilerini atamadan, çok daha başka bir savaşa şahitlik yapar hale geldik... Hem yerelde her tür iyi uygulamaya, yereldeki her türlü detaya hakim olmamız gerekiyor, hem de göç ve çocuğu konuşurken çok evrensel bir konuyu konuştuğumuzu ve birbirimizden öğreneceklerimizin olduğu, birbirimizin deneyimleri üzerine inşa etme sorumluluğu taşıdığımız bir ortamdan bahsediyoruz.

Neden çocuk konusunu ekstra vurgulamak gerekiyor? Göçün kendisi oldukça zor; göçün, göçmenlik deneyiminin getirdiği problemler tüm aile bireylerini, göç sürecindeki herkesi etkiliyor; bu çok net. Çocuk ise daha kırılgan bir grup; bir ailenin zorluğu varsa örneğin yoksulluk içindeyse çocuklarının bunu deneyimlemesi çok daha sert olabilir. Keza göçmen aile veya göç etmiş aile dediğimizde ya da bazen tek başına bile yaşadıkları zorunlu bir göçün sonucunda bir savaştan kaçma sürecinde ebeveynlerinin, velilerinin olmadığı bir durumun da içinde olduğu çocukların durumunu düşündüğümüzde, hem çocukların bugününe dair hem de geleceklerine dair kaygımız var.

Çocuk haklarını konuşurken çocuğun iyi olma hali perspektifiyle konuşmayı öneriyoruz. Çocuğun ne durumda olduğunu çizerken ruhsal, bedensel tüm gelişimleri açısından bugününün resmini doğru çizmenin önemini vurgularken; bugün yaşadıkları onun gelecekte de neye sahip olabileceğini, neler yapabileceklerini belirlediği için üst üste binmiş bir problemden bahsediyoruz. Yaşanan travmaların, yoksunlukların kalıcı hale gelmemesi için, bir nesilden ötekine aktarılmaması için hepimizin, her toplumun kapsayıcı bir toplum olabilme fikri ile bu perspektifi taşıması gerekiyor.

Yaşadığımız toplumda çocukların ne durumda olduğuna, çocuklar arasındaki farklılıkların ne olduğuna, toplumsal cinsiyet de dâhil olmak üzere her bir çocuğun yapabilirlikleri arasındaki farklılıkları gösterecek bir biçimde bakmak gerekiyor... Farklılıklar vurgusu önemli çünkü eğitim sistemimizde başarı, özellikle akademik başarı odaklı perspektifi genişletmemiz gerekiyor. Her bir çocuğun kendi sahip olduğu yeteneklerinin, biricikliğinin farkında olarak okulların kapsayıcı olması çok hayati; çünkü kapsayıcı bir toplum için kapsayıcı okul için çok önemli; sosyalizasyon süreçlerimizin de yani aileden başlayarak okul, bütün medya ortamı, bütün içinde bulunduğumuz tüm tanışıklıklar ve karşılaşmaların bu tür kapsayıcı bir perspektif içermesi gerekiyor. Birbirini besleyen, birbiri ile zenginleşen, çok daha kapsayan, dışlamayan bir perspektif yaratmamız gerekiyor.

Göç deyince öyle farklı biçimlerden bahsediyoruz ki geçici, gezici işçilik, mevsimlik tarım süreçleri de göçü içeriyor. Burada Suriye'den gelenlerin var olduğu daha da kırılgan topluluktan bahsediyoruz. O kesişimsellik, üst üste binmeyle anlatmaya çalıştığım da bu. Çocuğun yoksulluk ve yoksunluk içinde olduğu, eğitime erişemediği ya da eriştiğinde de devam edemediği durumlar çocuğu daha da çok riskli bir alana götürüyor ve ailenin kendi içinde bulunduğu bu yoksulluk koşulları çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinde neticelenebiliyor. Bunun farkında olmanın, buna dair duyarlılık geliştirmenin, ister tüketici ister toplumdaki sahip olduğumuz diğer şapkalarla, algılarımız açık bir şekilde çocuk işçiliği ile de mücadele etmenin çok hayati olduğunu düşünüyorum.

Çocuğun üstün yararını, çocuğu merkeze almayı, çocuğu korurken ama ona saygı duymayı, onun sesini duyarak onunda kendi yaşantı, deneyimlerinin öznesi olduğunun farkında olarak kurgulamayı... Beraberce... Yani bir sihirli değnek yok; ama beraberce düşünmek ve beraberce tartışmak ve her şeyden önce bu konudaki farkındalığı yeniden yeniden, hiç bıkmadan arttırmak için çabalamak zorundayız.

Eğitim ve Ruh Sağlığı Perspektifinden
Savaş Mağduru Çocuklar Paneli Prof. Dr.
Selma Karabey moderatörlüğünde
gerçekleşti. Burada, değerli
konuşmacılarımızın sunumlarından seçili
cümlelere yer verirken, panelin tümünü
konferans kaydından izlemenizi tavsiye
ederiz.

MEHMET KARABAY

Erkin Uygun

Uluğ İsmail / GÖÇ-ASAM

Çetin Çelik

Doğan Öner / KCKSAU

Doğan Onur Köksal

Milli Eğitim Bakanlığı

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

Milli Eğitim Bakanlığı olarak 2011 yılından itibaren başlayan göç dalgasıyla birlikte savaş süreci belli olmadığı için öncelikle geçici çözümler geliştirildi. Bu noktada kamplarda açılan geçici eğitim merkezlerinde kendi müfredatları ile ders verilmeye çalışıldı. Ama tabii ki yıllar geçtikçe göçün artarak devam etmesi nedeniyle daha kalıcı politikalar geliştirmeye başlandı. 2015 yılından itibaren çocuklarımızı artık devlet okullarına yerleştirmeye başladık. Geçici eğitim merkezlerini de 2017 yılından itibaren tamamen kapattık. Tam da bu süreçte 2016 yılı sonlarında Avrupa Birliği tarafından sağlanan hibeye başvurarak, Milli Eğitim Bakanlığı da kendi bünyesi altında PIKTES Projesini yürürlüğe koydu. 300 milyon Euro bütçe ile zaman 23 il özelinde başlamıştı proje. 2 yıl sürdü. Ardından 2. fazı başladı; şu an içinde olduğumuz ve benim de direktör yardımcısı olarak yöneticiliğini sürdürdüğüm proje. Bu 2. proje 3 yıl süreli ve 400 bin Euro bütçe ile başlıyor. Tabii ilk proje başladığındaki sorunlar, ihtiyaçlar da farklılaşarak devam etmiş. Özellikle 2. projede ilk projede pek üzerinde durulmayan sosyal uyum alanı ile ilgili yeni bir başlık oluşturulmuş. 2. projede 3 il daha eklenmiş, 26 ilde bizim projemiz sürdürülüyor şu an. Bu 26 il, özellikle Suriyeli nüfusu başta olmak üzere yabancı uyruklu göçmenlerin %90'ını kapsayan bir nüfusa sahip; diğer 55 ilde de %10'una yakın nüfus var. Öğrenci sayısı açısından da bu oranlar geçerli. Projemiz normalde 3 yıl idi. Pandemi bizim projeyi de sekteye uğrattı ve Ekim 2022'ye kadar uzatıldı.

PIKTES'te bakanlığımızın politikalarına paralel politikalar yürütülmeye çalışılmış, kendi proje sınırlılıklarına dışına çıkmadan. Projeler kapsamında en önemli faaliyetimizi ilk projede de ikinci projede de Türkçe dil öğretimi olmuş. Dil sorunu biliyorsunuz hem sosyal uyumu hem çocukların akademik başarısını etkileyen en önemli faktörlerden biri. Bu sebeple buna yoğunlaşılmış.

Türkçe dil eğitimi, Arapça dil eğitimi, erken çocukluk eğitimi, destekleme eğitimleri, telafi eğitimleri var projede. Telafi eğitimi, özellikle okul dışında kalmış çocuklar için, akranlarına yetişebilmeleri için verdiğimiz eğitim. Bunlar eğitim alanında yaptığımız bazı çalışmalar. Bir de çocuklara ücretsiz taşıma hizmeti sunuyoruz. Kırtasiye desteği sağlıyoruz. Aynı zamanda, erken çocukluk eğitimi yapan, okul öncesi sınıf açan okullara eğitim materyali yardımı yapıyoruz.

PIKTES bayağı büyük bir proje, burada belli başlı faaliyetlerimizi anlatıyorum. Meslek ve teknik liselere giden yabancı uyruklu öğrencilere burs veriyoruz. Bu okullaşma oranını artıran bir faaliyet özellikle meslek ve teknik eğitimde.

PIKTES projesinde şöyle bir politikamız var; saydığım bu yardımlar ve destekler belli oranlarda dezavantajlı Türk öğrencilere de yapılmakta. Avrupa Birliği fon sağladığı için Türk öğrencilere yaptığımız yardım yabancı uyruklu öğrencilerin oranını geçemiyor ama %51'e %49, %60'a %40 gibi oranlarda biz dezavantajlı Türk öğrencilere de yardımda bulunuyoruz. Çünkü genelde göçmen çocuklar dezavantajlı bölgede yerleştiği için sorunlar ve ihtiyaçlar aynı oluyor.

Eğitimciler olarak herkesin kendi fikri, kendi ideolojisi, yolu, dünya g r    vardır; ama eğitimciler olarak biz okul bahçesinden içeri girdiğimiz an tek dünya g r   m   çocukların yüzünde g rd ğ m   gülümsemeler oluyor ve karşımıza çıkan çocuğun tek bir kimliği oluyor;  ocuk. Ona göre davranıyoruz. Yapılan  alı maları anlattığımızda bir başarı olarak da görülebilir ancak tek bir  ocuk bile eğitim alanının dışında ise ve eğitime eri miyor ise bizim Milli Eğitim Bakanlığı olarak yapacağımız daha çok i imiz olduğunu gösterir. Bu sebeple yoğun şekilde çalışmaya devam ediyoruz.

Mevsimlik tarım işçisi aileler PIKTES 1'de ve PIKTES 2'nin başlangıcında projede olmayan bir alandı. PIKTES 2'nin sonlarına doğru biz bu konuyu da faaliyetlerimiz arasına koyduk. Hatay, Şanlıurfa, Mersin, Adana bölgelerinde, buradaki mevsimsel işçilerin çocuklarına yönelik hem mobil anaokulları yapıyoruz hem de bu çocuklara kırtasiye desteğimiz olacak.

Doç. Dr. Ersin Uygun

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Göç ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiye ve literatüre baktığımızda göç edip de göçten olumsuz etkilenmeyen herhangi bir topluluk olduğunu henüz bilmiyoruz. Tabii buradaki göçün hangi koşullar altında meydana geldiği, kişinin kendi hür iradesiyle bu kararı alıp almadığı, göçten önce ne gibi yaşantılar deneyimlediği, göç sürecinde yaşadığı travmatik yaşantılar ve göç ettikten sonra yerleştiği bölgede ne gibi deneyimlere maruz kaldığı bu süreçten ruhsal anlamda ne kadar etkilendiğini belirliyor. Burada zorla yerinden edilmiş olma ya da kendi kararı ile göç etmiş olma çok önemli bir fark diyebiliriz. Ve genellikle şunu görüyoruz ki; 'Ne oldu da göç etmeye karar verdin?' veya 'Bardağı taşıran son damla neydi?' sorusunun cevabı istisnasız neredeyse tüm zorla yerinden edilmiş bireylerde bir travmatik yaşantıyla denk gelmektedir.

Genelde bu travmatik yaşantı büyük olasılıkla çocuklarla, bir sonraki nesille ilgili travmatik yaşantı. Suriye'deki savaşı takip edenler hatırlayacaklardır; 2015 yılındaydı sanırım, bir okula füze isabet etmişti ve çok sayıda çocuk okul bahçesinde ölmüştü; bir faciaydı. O okulun bombalanmasından sonra mesela Halep'te çok ciddi bir göç dalgası oluşmuştu çünkü aileler şu şekilde düşünür karar verebiliyorlar; artık çocuklarımız için kesinlikle hiçbir şekilde güvenilir bir yer değil burası, göç etmek zorundayız. Tabii göç öncesi yaşanan travmatik yaşantılar genellikle savaşla ilişkili, savaşın karakteristiği ile ilişkili yaşantılar olmaktadır.

Literatürde son dönemde daha fazla incelenen bir konu; ruhsal hastalık gelişmesi açısından veya göçmenlerin ruh sağlığı açısından belirleyici en önemli şey göçün öncesinde ve göç sürecinde yaşanmış travmatik yaşantılar mı, yoksa yerleşilen yerde, bölgede neler yaşandığı, neler deneyimlendiği mi belirleyici oluyor? Yıllarca şu düşünülüyordu; savaş bölgesinde veya çatışma bölgesinde insanların yaşadığı travmatik yaşantıların yoğunluğu ruh sağlığı veya ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasını belirliyor. Ama artık şunu daha net biliyoruz; bu travmatik yaşantılar ruhsal bozukluk gelişmesinde çok önemli fakat ruhsal bozuklukların ortaya çıkıp çıkmayacağını modere eden, bunu belirleyen şey yerleşilen bölgede göçmenin neler deneyimlediği. Eğer psikososyal destek sağlanmışsa, bu kişilerin yaşadıkları bu travmatik yaşantıların yaralarının sarılması imkanı sunuluyorsa ruhsal hastalıklar ortaya çıkmıyor. Aksine yerleşilen bölge travmatik bir hale geliyorsa, o zaman ruhsal hastalık gelişme sıklığı çok çok artıyor diyebiliriz. Bu noktada çok daha önemli olan şey göç edilen yerde ne kadar ayrımcılığa maruz kalındığı, sosyal destek sistemlerinin ne kadar harekete geçirilebildiği ve bu yaraların ne kadannın sarılabildiği diyebiliriz.

Duruma çocuk perspektifinden baktığımızda çocuğun ruh sağlığı ve ebeveynin ruh sağlığı arasında iki yönlü ayrılmaz bir bağ var; bunu net olarak biliyoruz. Bu, göç sürecinde ve savaş döneminde de geçerli. Ebeveynlerinin ruh sağlığı ne kadar etkilenmişse çocukların ruh sağlığı da o kadar etkileniyor.

Aile ihtiyaçları veya ailenin değerlendirilmesi göz önüne alındığında çocukların sırası çok sonradan geliyor. Bunu anlamak için literatüre bakmak yetiyor. Mesela Suriyelilerle ilgili Türkiye'de yapılmış ruh sağlığı profil araştırmalarına bakacak olursak; kabaca 3-4 çalışma var diyebiliriz. Bunlardan bir tanesi Kilis'ten, 2 tanesi Gaziantep'teki kamptan alındı. Ve gerçekten güzel bir örnekleme, o bölgedeki durumu yansıtacak şekilde yapılmış alışmalar. Ama ocukların ruh sağlığı profilini gösteren bir çalışma var mı desek, yok. Bakın en basiti bu rnek. Görmezden geliniyor, ihmal ediliyor. O yüzden ocuk dezavantajlı grup. Aynı durum sadece Türkiye'de değil, diğer pek çok ülkede de geçerli. Çocuklara yönelik kapsamlı ruh sağlığı profil çalışmaları görece çok daha az.

Çocukların en büyük sorunu ruhsal açıdan görmezden gelinme, ihtiyaçlarının tam olarak görülmemesi ve bu ihtiyaçları karşılayacak projelerin geliştirilmemesi. Hangi göçmen gruba bakarsak bakalım çocuklar kayıp hale geliyor, çocuklar görülmüyor. Çocukların ruh sağlığının erişkinlere göre bu g sürecinden çok daha fazla etkilendiğini ve etkileneceğini bildiğimiz halde...

Türkiye 1960'lardan itibaren endüstrileşmiş ülkelere göç, emek göçü veren bir ülke konumundaydı. 1990'lardan itibaren uluslararası göç rejiminin emek göçünden düzensiz göçe evrimleşmesine paralel şekilde sadece göç veren değil, aynı anda göç alan ve transit göçe ev sahipliği yapan bir ülke konumuna geldi. 2011 yılında uluslararası koruma statüsüne sahip ve bu statüye başvuran sayısı sadece 58.000 iken 4 yıl gibi kısa sürede yani 2014 yılında Türkiye dünyanın en çok sığınmacı barındıran ülkesi oldu bildiğiniz gibi. Bugün yine bildiğiniz gibi Türkiye'de 3,7 milyon Suriyeli olmak üzere 4 milyonun üzerinde kayıtlı mülteci ve sığınmacı bulunuyor.

Göç toplumu meselesine biraz daha yakından bakmamız gerekiyor, onu anlamamız gerekiyor. En genel hali ile göç toplumu, göçmenlerin toplumun kurucu parçası haline gelmesi ve bunun toplum tarafından tanınması anlamına geliyor.

Burada kritik olan nokta şu; her ne kadar göç toplumundan kasıt toplumun ilk aşamada sayısal, istatistiki olarak göç ve göçmenlerle çeşitlenmesi olsa da esasen göç toplumundan kastedilen bir tanıma, tanınma ilişkisi. Yani toplumun dilde, kullandığı kategorilerde, kurumların işleyişlerinde örneğin, bu çeşitliliğin tanınması kastediliyor esas olarak. Burada önemle altını çizmek istediğim nokta temel konuda herkesi bir kategoride eşitlemek değil elbette ki, toplumun üyelerinin istedikleri kimliklerle var olabilmelerine imkan tanımak meselesi.

Türkiye'de bugün 5-6 milyon civarında mülteci bulunuyor, kayıtlı kayıtsız. Yanılmıyorsam Türkiye'nin %5'i gibi bir orana denk geliyor. Yoğun ve hızlı göç tarihi var Türkiye'nin. Suriyeli mülteciler gelmeden önce, Afgan mülteciler gelmeden önce de yakın zamana kadar yoğun uluslararası göçmen hareketliliğini de yaşadı Türkiye. Tüm bu süreçleri hesaba kattığımızda Türkiye'nin nüfus olarak çeşitlendiğini yani göç toplumu olmanın ilk aşamasını çoktan geçtiğini anlıyoruz. Bu istatistiki çeşitlenmenin tanınmasında problemler olması meselesi birçok ayrımcılığa, aksaklığa ve dışlanmaya yol açıyor. Özellikle eğitim kurumlarındaki dışlanma, dışlanan grupların tabii ki daha önceden belirtildiği gibi bireysel düzlemde, psikolojik düzlemde travmalarının katmerlenmesine yol açıyor. Öte yandan sosyolojik açıdan sosyal mobilite yapmalarının, yapma haklarının da elden alınmasına neden oluyor ve bu tabii ki uyum süreçlerine de zarar veriyor. Buradan söylemek istediğim konu şu; sistematik dışlama ve ayrımcılık, azınlık ve çoğunluk toplumlar arası çatışmaları artırma potansiyeline sahip. Esasen ayrımcılık öğrencilerde sadece psikolojik travmalara, yalnızlaşmaya ve eğitim süreçlerinden çeşitli şekilde geri çekilmeye neden olmuyor; aynı zamanda sosyolojik açıdan baktığımızda ayrımcılığa uğrayanların pasif şekilde durumu kabullenmek yerine aktif şekilde eşitlik arzu eden aktörlere dönüştüğünü de görebiliyoruz.

Burada sosyolojik açıdan ilginç olan konu; ayrımcılığa uğradıklarını düşünen grupların eşitlik arama süreçlerinde bağlı bulundukları grubun tarihsel deneyim ve repertuarlarından faydalanma biçimleridir. Pek çok çalışma, aktörlerin öğrenim süreçlerine tarihsel bagajları ile girdiklerini gösteriyor. Bu alanda da ancak karşılıklı bir tanıma ile iyileştirme olabileceğini düşünüyorum.

Sonuç olarak; göç toplumu istatistiki çeşitlenmeyi değil, kabul ve tanıma ilişkilerinin tesisini gerektiriyor. Okuldaki eğitim ve öğrenme süreçleri toplumsal düzlemdeki kabul ve tanınma ilişkisi ile başlar. Diğer bir deyişle okulların ya da tekil projelerin tek başlarına kabul, tanıma ve içermeye kapasiteleri çok sınırlıdır. Bunun nedeni, okullardaki öğrenme süreçleri ve çıktıları diğer birçok şeye ek olarak esasen okulun içine yerleştiği eğitim alanının ideolojik angajmanı ya da kültürü ile öğrencilerin bağlı bulunduğu kültürel karşılaşmalarından oluşmaktadır.

Nisan 2021 yılında SGDD-ASAM Göç Akademisi tarafından yayımlanan "COVID-19 Pandemisinin Türkiye'deki Uluslararası ve Geçici Koruma Altındaki Çocuklar Üzerinde Etkileri"¹ raporu tanımlayıcı, ampirik bilgilere dayanan ve hem nicel hem nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı karma metodoloji ile gerçekleştirilen derinlikli bir araştırmadır. Araştırmamızın temel amacı pandeminin sığınmacı aileler ve çocuklar üzerindeki etkisini inceleyerek sığınmacı çocukların karşılaştıkları zorlukları tespit etmek ve pandeminin ortaya çıkması ile birlikte sığınmacı çocukların durumlarını ve gereksinimlerini temel alan politikaların geliştirilmesine katkı sunmaya çalışmaktı.

Nicel araştırmamızın evrenini 2019-2021 yılları arasında SGDD-ASAM'dan hizmet almış geçici koruma ve uluslararası koruma altındaki çocukların birinci dereceden bakım verenleri ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Çalışmanın anket bölümü 49 ilden rastgele seçim yöntemi ile belirlenmiş 1133 kişilik bir örneklem ile gerçekleştirilmiştir.

Raporumuz sadece çocukların psikososyal iyilik hallerine odaklanmıyor, eğitime erişim ve geçim kaynaklarına erişim gibi sığınmacı ailelerin durumunu bütünsel olarak değerlendirmeye olanak sağlayan pek çok veri barındırıyor.

Sorularımızı çocukların pandemi sürecindeki psikososyal iyilik hallerini değerlendirebilmek için 4 başlık altında şekillendirdik. Duygu durum boyutu, bilişsel ve davranışsal durum boyutu, davranışsal ve ilişkisel durum boyutu ve son olarak psikososyal destek boyutu.

Duygu durumu boyutu bağlamında ebeveynlerin %52,6'sı çocukların üzüntü duygusunu pandemi sürecinde en az bir kere yaşadığını belirtmiştir. Keyifsizlik ve öfke, kaygı ve korku da onları takip eden duygu durumları olarak sonuçlarımızda yerini almaktadır.

Bilişsel ve davranışsal durum boyutu ele aldığımız ikinci başlıktı. Bu kapsamda iştah probleminin %38,1 gibi oranla öne çıktığını gördük. Bu durumu uyku problemi takip etmektedir. Sebepsiz karın ağrısı ya da baş ağrısı, unutkanlık ve hafıza problemi, odaklanma ve dikkatini toplama problemi ağırlıklı olarak görülen diğer davranışsal ve bilişsel durumlar arasındadır.

Davranışsal ve ilişkisel durum boyutunda ise çocukların pandemi sürecinde sergilemiş olduğu davranışların sıklığını ölçmeye çalıştık. Yaştları ve kardeşleri ile kavga etme ve itme gibi davranışların %38 ile bu kapsamda öne çıktığını görüyoruz. Ebeveynlerin kurallarına uymama ise en sık gözlemlenen ikinci davranışsal durumdur.

Raporda analiz ettiğimiz psikososyal iyilik haline ilişkin son durumumuz psikososyal destek boyutudur. Ebeveynlerin %91,6'sı çocuklarının COVID-19'un başlangıcını takip eden bir yıl içinde duygusal, bilişsel ve/veya davranışsal sorunları için destek almadığını belirtmiştir. 365 ebeveyn çocuklarının çeşitli alanlarda destek alması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, psikososyal desteğe ulaşamayan ebeveynlerin çocuklarının en az bir alanda desteklenmesi gerektiğini ifade etmiş olduğunu görüyoruz.

Bu çalışmamızda elde ettiğimiz verilere göre her 100 çocuktan %42'si pandemi süresince üzüntü ve keyifsizlik yaşıyor. Keyifsizlik ve üzüntü yaşayan her 100 çocuktan 30'u ailesi ve akrabalarıyla iletişim kurma konusunda isteksiz. Sıklıkla öfke yaşayan çocuklar mevcut. Öfke sorununun itme, vurma, ısırma gibi davranışlara sebep olduğunu gözlemliyoruz. Pandeminin özellikle ilk 6 ayı ve 1 yılında çok ciddi ekonomik güçlüklerin sığınmacı aileleri önemli ölçüde etkilediğini görüyoruz. Bu durum aslında çocukların ve ebeveynlerin psikososyal iyilik halleri üzerinde olumsuz etki yaratan unsurların başında gelmektedir. Yeme ve iştah sorunu ve uyku sorunu da bu zorluklar arasında öne çıkıyordu. Bir diğer dikkate değer sonuç ise ailelerin ekonomik olarak karşılamakta zorlandıkları en temel ihtiyaçların başında çocukların oyuncak, okul malzemeleri, kıyafet ve ayakkabı ihtiyaçlarının gelmesiydi. Bu durum bir ölçüde geçim kaynakları ile ilişkili olsa da oyuncak ve okul malzemelerine erişememe sorununun çocukların psikososyal iyilik halleri üzerinde etkili olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

¹ ŞGDD-ASAM Göç Akademisi. (2021). COVID-19 Pandemisinin Türkiye'deki Uluslararası ve Geçici Koruma Altındaki Çocuklar Üzerinde Etkileri (Nisan 2021). Ankara.

Paralel olarak yürütölen Derinleşme Oturumlarında ise küçük gruplar halinde Kapsayıcı Eğitim, Çocukla Travma Çalışma ve Çocuk İşçiliğı konularını ele aldık.

“Kapsayıcı eğitim insanları yapabilir kılmaktır. Eşitlik, hakkaniyet ve adalet kavramlarının birlikte sağlanmasıdır...

Yapısal kapsayıcılık ve ilkesel kapsayıcılık olarak kapsayıcılık ikiye ayrılır. Biz genelde yapısal kapsayıcılığı konuşuyoruz. İlkesel kapsayıcılığı konuşmalıyız. İnsanların farklılığı kabul etmesidir ilkesel kapsayıcılık.

Kapsayıcı eğitim bir süreçtir. Bitmeyecek bir süreç ve adalet arayışıdır.”

Prof. Dr. Kenan Çayır

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları

Uygulama ve Araştırma Merkezi

“Savaş durumunda travma çocuklarda anne karnından itibaren başlar.

Travma oluşan durumda çocuk var ise en kısa sürede yardım edilmelidir. Bakım veren ebeveynler ile de çalışmak gerekir. Bazı ebeveynler çocukların etkilenmemesi için duygularını gizlerler. Bazı ebeveynler ise çocukların travma geçiremeyecek kadar küçük olduğunu söylerler.

İyileşme travmanın şiddetine ve süresine bağlıdır. Baş etme yeteneğine bağlıdır. Verilen desteğin kalitesine bağlıdır.”

Prof. Dr. Ümran Korkmazlar

EMDR Türkiye

"**Çocuk işçiliği** tanımını, çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini, saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar veren işlerde çalıştırılmaları olarak tanımlıyoruz. ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) olarak çalışmamızda çocukların tespiti, yönlendirilmesi ve izlenmesini hedefleyen kapsayıcı bir çerçeve izliyoruz. Çocuğu sosyal çevresiyle ele alan bir müdahale modeli tanımladık. Sosyal çevre içindeki çocuğun ailesi, varsa işvereni, tarım aracısı, okulu, öğretmeni ve akranları gibi tüm unsurlara yönelik bir sistematik müdahaleyle çocuğun çalışma yaşamında bulunmadığı, okul veya en yakın eğitim alanına yönlendirildiği, okul devamlılık ve başarılarının takip edildiği bir sürecimiz var. 2021 yılı verilerine baktığımızda yaklaşık 6400 çocuğun çalışma yaşamından çekildiğini veya çalışma yaşamına girmesinin önlendiğini görüyoruz; bu çocukların 1138'i mülteci çocuklar."

Nejat Kocabay

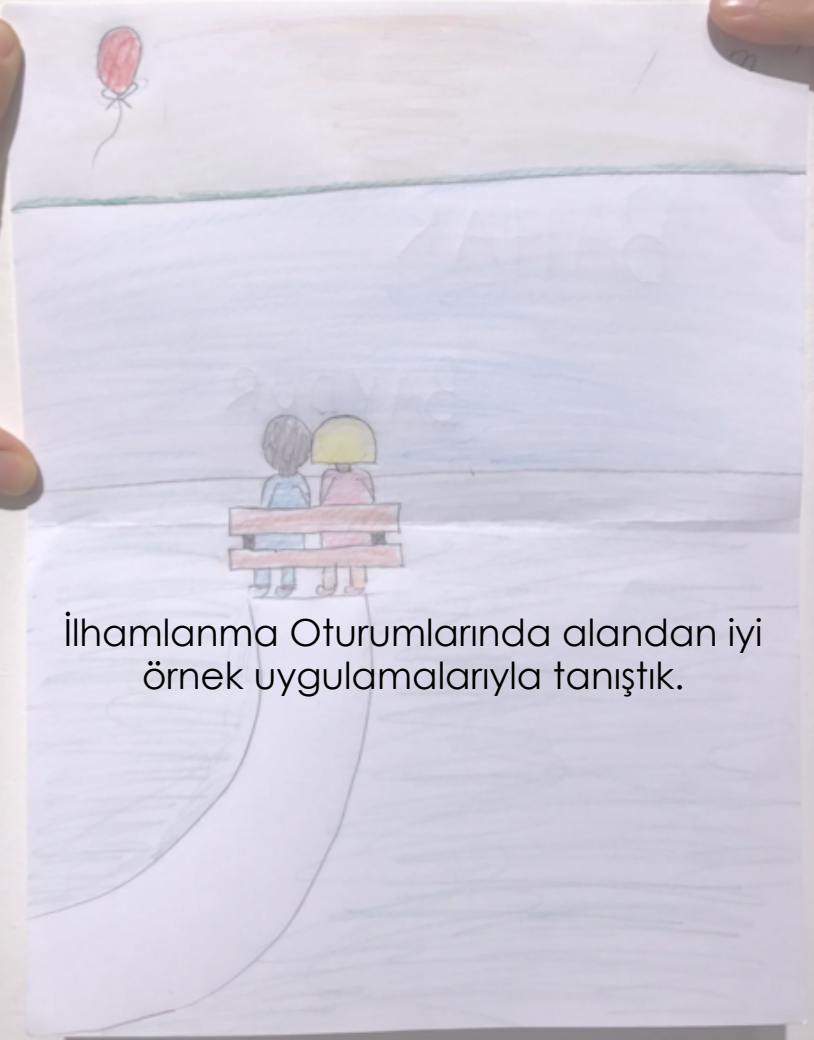
Uluslararası Çalışma Örgütü

"**Mevsimlik Tarımda Çocuk Koruma** kapsamında, çocukların mevsimlik tarımda tüm alanlarda karşılaşılabileceği riskleri azaltmayı ve ortadan kaldırmayı hedefliyoruz. Yürüttüğümüz çalışmalarla çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olan mevsimlik tarımda olumsuz koşullarda yaşamak zorunda kalan, eğitimden, güvenli ve sağlıklı bir ortamda büyüme, barınma, gelişim gibi temel haklardan mahrum bırakılan çocuklara ve Suriye krizi nedeniyle ülkesinden göç etmek zorunda kalan, göç nedeniyle de daha sonrasında şiddet, ihmal ve istismara uğrayan mülteci çocuklara ulaşmayı hedefliyoruz."

Sevgi Serin

Hayata Destek Derneği

İlhamlanma Oturumlarında alandan iyi örnek uygulamalarıyla tanıştık.

Psikososyal Destek ve Sosyal Uyum Proje Örnekleri:

Bir İZ Derneği – YanYana Projesi, www.yanyana.biz

Maya Vakfı – Travmaya Duyarlı Okul Programı, www.mayavakfi.org/egitim-programlari/#travmayaduyarliokul

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı – Sosyal Uyum alışmaları, www.ikgv.org/duzensiz_goc.html

Çocuk İçin Oyunlar:

Bir İZ Derneği – YanYana Kutu Oyunları, www.yanyana.biz/cift-dilli-kutu-oyunlari/

Oyun ve Öğrenme Derneği – Sosyal Uyum, Akran Zorbalığı Oyunları, <http://oyunveogrenme.org/>

Türk Kızılay – İyilik Peşinde Oyunu, www.kizilay.org.tr/

Toplum Merkezleri:

Mavi Hilal Vakfı, <https://www.ibc.org.tr/TR/main>

Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr/multeciler-toplum-merkezi/>

şişli Belediyesi, <https://www.sisli.bel.tr/hizmetlerimiz/-sosyal-destek-hizmetleri/>

Dijital Örnekler:

Mavi Kalem Derneği – Aile Babası Oyunu,

<https://www.mavikalem.org/2021/09/17/erkekler-mahsus-oyun-bir-aile-babasinin-maceralari/>

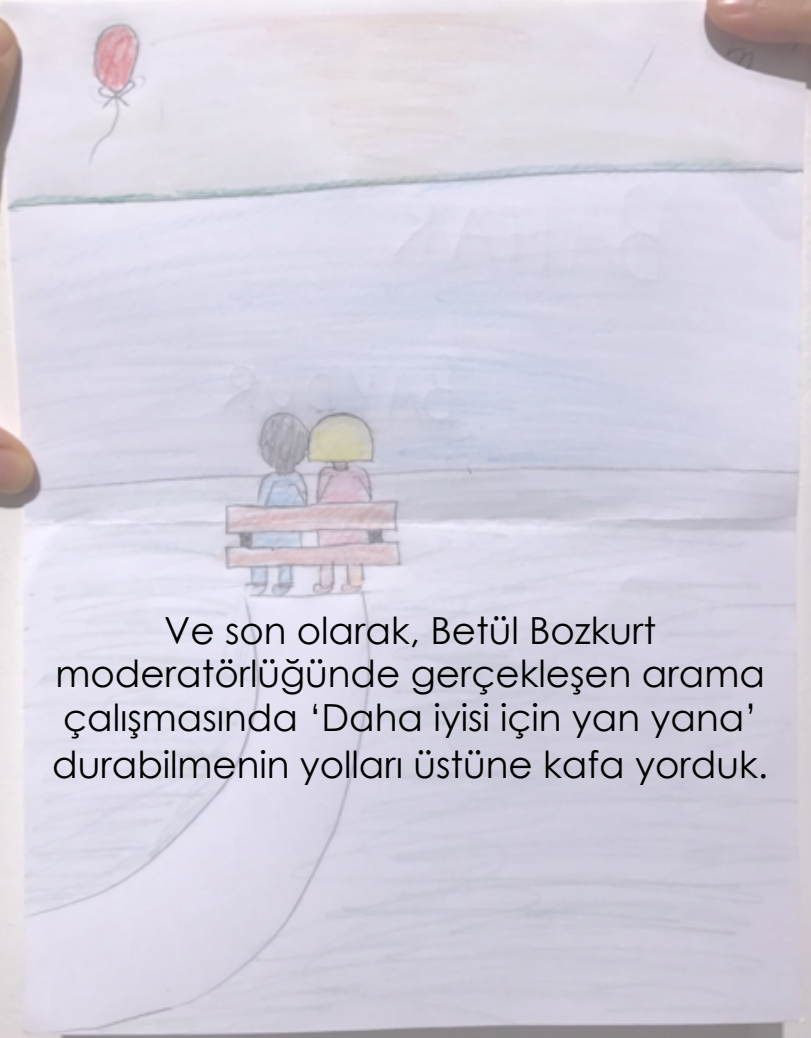
Save the Children – Evrenler Arası Macera Oyunu,

<https://evrenlerarasimacera.com/>

Small Projects İstanbul – Dijital uygulamalar,

<https://www.smallprojectsistanbul.org/>

İyi örnek uygulamalarını konferansımıza taşıyan tüm kurum ve temsilcilerine teşekkür ederiz. Detaylı bilgi için kurumların web sitelerini ziyaret edebilirsiniz.

Ve son olarak, Betül Bozkurt moderatörlüğünde gerçekleşen arama çalışmasında 'Daha iyisi için yan yana' durabilmenin yolları üstüne kafa yorduk.

Ya çözümler?

Sorunu konuşmayla kalmayalım, çözüm üretelim, hatta çözüm aktörlerini de tanımlayalım dedik; küçük gruplar halinde çalıştık ve öneriler geliştirdik.

Devlet tarafından geliştirilmiş sosyal politikalar

Medya ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle nefret söyleminin engellenmesi; doğru bilginin teyit edilmesi

Sivil toplum ve kamu kurumlarının iş birliğiyle eğitimcilerin eğitimi

Empati atölyelerinin yaygınlaştırılması ve aileler, eğitimciler ve çocuklara uygulanması
Rehber öğretmenlerin hak savunuculuğu kavramını daha çok sahiplenmesi ve uygulamaya yansıtması
Daha çok sivil toplum kuruluşunun eğitimcilerle çalışması, YanYana projesinin yaygınlaştırılması

Medyada kampanya ve kamu spotu düzenlenmesi

Ebeveynlere yönelik psikolojik destek ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması ve bu sayede çocuklara ebeveynlerden daha sağlıklı bir aktarım sağlanması, çocuğun bu aktarım sonucunda etrafındakilere daha bilinçli davranması

Eğitim sisteminde eğitimcilere ve öğrencilere yönelik yeni dersler eklenmesi; cinsiyet eşitliği, gönüllülük gibi bilinçlendirmeye yönelik dersler ve eğitimler verilmesi

Uyumu sağlamak adına müzik, dans, beden dili gibi uygulamalardan faydalanılması
Öğretmenlerin daha çok bilgilendirilmesi
Kurumsal dışlanmanın önüne geçilmesi, insanların güvenebileceği bir zemin hazırlanması
Alanla alakalı çalışma yapan kuruluşların bir araya getirilmesi
Çocuklarla empati kurulması
Ebeveynlere ulaşılması

Göç gerçeğinin kabul edilmesi

Ülkenin taraf olduğu uluslararası ve ulusal mevzuatların genişletilerek hayata geçirilmesi

Sivil toplum, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi paydaşların harekete geçirilmesi

STK, kamu ve yerel paydaşlar iş birliğiyle ekran oyunları geliştirilmesi

Medya dilinin (sosyal medya dahil) düzeltilmesi

Kamu ve STK'lar iş birliğiyle kapasite geliştirme eğitimleri, farkındalık artırıcı eğitimler yürütülmesi

Aile ve çocuklara yönelik eş zamanlı, göç konusu içermeyen oturumlar düzenlenmesi (ekran zorbalığı, kadın sağlığı gibi konularda)

Fon sağlayıcı uluslararası kuruluşların yerel halka yönelik projeleri teşvik etmeleri

MEB ve yerel yönetimlerin kurum içi eğitimleri alanda tecrübeli STK'lardan almaya açık olmaları

Milli Eğitim Bakanlığı'nın daha çok öğretmene eğitim vermesi
Çocukların hayata katılmalarını ve iyi hissetmelerini sağlamak için desteklenmeleri

Şehirlerde çocuklarla kaynaştırma etkinliklerinin yapılacağı etkinlik/oyun merkezlerinin kurulması
Valilik kanalı ile muhtarlıklarla iş birliği içinde minik grupların davet edilmesi ve buz kırıcı etkinlikler yapılması ve sürekliliğin takibi
Her ildeki üniversitelerin ilgi bölümlerinin multidisipliner bir şekilde çalışarak farkındalık uyandırıcı görseller, broşürler hazırlamaları
Çocukların, ebeveynlerin veya bakım verenlerin tematik olarak seçilen konularda farkındalıklarını yükseltecek oyun kitapçıkları hazırlanması ve dağıtılması; kavramların çok basit oyunlarla öğretilmesi
Tüm bunların STK'lar ve akademisyenlerle iş birliği içinde gerçekleştirilmesi

Yerel yönetimler ve toplum merkezleri iş birliğiyle, yerelde "muhtar" gibi aktörlere eğitimler verilerek hanelere ulaşma konusunda aktifleştirilmeleri
Sivil toplum kuruluşlarının izleme ve değerlendirme konusuna daha fazla eğilerek toplumda somut çıktılar alabilmeleri

Grupların önerini gözden geçirdiğimizde ön plana çıkan alanları bu çalıştayın çıktıları olarak ortaya koyuyoruz.

Geçici koruma statüsündeki çocuklara yönelik ayrımcılığı ve etkilerini ortadan kaldırmak için öncelikle;

- Öğrenciler, öğretmenler ve veliler başta olmak üzere toplumsal düzeyde bilinçlendirme çalışmalarına,
- Öğretmenler için kapasite güçlendirme eğitimlerine,
- Eğitim, sanat ve oyunun birey için birleştirici gücünü açığa çıkaracak etkinliklere,
- Medya ve sivil toplum iş birliğiyle nefret söyleminin engellenmesine ve farkındalık yaratmaya yönelik çalışmalara,
- Kurumlar ve disiplinler arası iş birlikleri geliştirilmesine,
- Kamu kurumları ile sivil toplumun daha fazla iş birliği yapmasına,
- Ve politika geliştirme düzeyinde faaliyetlere ihtiyacımız var.

Arif Demir
Başak Ertem
Berfu Demir
Betül Boran
Betül Bozkurt
Beyza Bilal
Büşra Sezen
Çağla Cempel
Çetin Çelik
Dilara Takatlı
Doğın Onur Köksal
Ecem Demiral
Ege Hazal Yıldız
Ersin Uygun
Gökhan Fidan
Hazal Kurucan
İnanç Sümbüloğlu
İris Bilen
Kenan Çayır
Leyla Yıldız
Mert Ongun
Murat Kuru
Nejat Kocabay
Nurşah Yılmaz
Onur Arslan
Özge Karabağ
Özlem Mumcuoğlu
Pınar Uyan Semerci
Rümeysa Kahraman
Selma Karabey
Serap Erdeğır
Sevgi Serin
Stefano Calabretta
Suna Bayram
Tiraje Zeynep Yüregir
Tuğçe Bozdoğan
Tuğçe Tuna
Utku Akman
Ümran Korkmazlar

**Konferansı varlıklarıyla
zenginleştiren
tüm
konuşmacılarımıza,
gönüllülerimize,
katılımcılarımıza
ve bu konferansın
gerçekleşmesini
kolaylaştıran
proje paydaşlarımıza
içtenlikle teşekkür
ederiz.**

Umutla dayanışmaya devam...